

**MAKTABGACHA TA'LIM VA UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMIDA
XORIJIY TILLARNI O'QITISH USULLARI**

Namangan davlat pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi

3-bosqich talabasi

Zokirjanova Madina Zohidjon qizi

E-mail: madinazokirjanova705@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada, maktabgacha tayyorlov yoshidagi bolalarni yoshi, qobiliyati va intellektidan, xususan ularning individual xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ba'zi ko'plab mutaxassislar tomonidan tan olingan samarali usullardan foydalanish, qolaversa, ushbu metodlarni umumiy o'rta ta'limida hamda davlat ta'lim standartlarida qo'llash hamda davom ettirish nazarda tutiladi.

Аннотация: В данной статье предусмотрено использование признанных многими специалистами эффективных методов с учетом возраста, способностей и интеллекта детей дошкольного возраста, в частности, их индивидуальных особенностей, а также применение и продолжение этих методов в общем среднем образовании и государственных образовательных стандартах.

Abstract: This article provides for the use of effective methods recognized by many experts based on the age, ability and intelligence of preschool children, in particular, their individual characteristics, as well as the application and continuation of these methods in general secondary education and state educational standards.

Kalit so'zlar: qizishib olish mashg'uloti, aql hujumi, vaqt boshqaruvi, rollarga bo'lib o'ynash o'yini, jamoaviy o'yin, "men-men" xarakter xususiyati.

Bugungi rivojlanib borayotgan dunyoda chet tilini mukammal tarzda o'zlashtirish katta rol o'ynaydi. Shuningdek chet tillarini bilish faqatgina inson dunyoqarashini o'stiribgina qolmay inson uchun misli ko'rilmagan imkoniyatlar eshigini ochadi, hamda o'zga millat an'analari, madaniyatlarinino'rganish uchun mezon vazifasini o'taydi. Lekin til o'rganish o'ziga yarasha qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim va umumiy o'rta maxsus ta'lim tizimida tahsil olayotgan o'quvchilarda til o'rganishning boshlang'ich bosqichlari sezilarli darajada qiyinchilik keltirib chiqaradi. Bu esa o'z navbatida ularda zerikish va qiziqishning yo'qolishiga olib keladi. Buning yana bir sabablaridan biri bu- maktabgacha ta'lim muassasalari va umiy o'rta ta'lim maktablari hali ham eski an'anaviy ta'lim tizimida qotib qolishgani, metodologiyaning yangi usullarini keng targ'ib qilmasliklarida bo'lishi mumkin. Misol tariqasida shuni keltirish mumkinki, ba'zi bir o'qituvchi va tarbiyachilar chet tili

darslarini tushuntirish jarayonini to'liq o'zbek tili olib borishidir. Bu usul hech qanday samara bermasligi, xattoki asl maqsad anglanmay qolishi ham mumkin. Shu kabi muammoli vaziyatlarni oldini olish uchun, birinchi navbatda, biz kichkintoylarni bolaligidanoq xorijiy tillarni o'rganishga qiziqishlarini o'yinlar hamda turli xil qiziqarli, rang-barang dasturlar orqali oshirishimiz lozim bo'ladi. Misol tariqasida "Daho bolalar" dasturini keltirish mumkin. Ushbu Londonning shu sohadagi mutaxassislari tomonidan ishlab chiqilgan dastur yosh bolalarda tinglab tushunish, o'qib tushunish, yozish va shu tilda gapirish qobiliyatlarini teng rivojlantirishlari uchun poydevor vazifasini o'taydi. "Daho bolalar" dastur asosini multfilmlar tashkil etganligi uchun ham tilni shu dastur orqali o'rganish ularni hech qachon zeriktirib qo'ymaydi.[1] Yuqoridagi dasturni sinab ko'ruvchilar uning chindan ham samarali ekanligiga shubha qilishmaydi. Chunki yosh bolalar o'ta kuzatuvchan bo'lishlari bilan bir qatorda yangiliklarga intilishadi, kattalarga, o'zlari ideal deb bilgan kimlariga taqlid ham qilishadi. Ular bu dasturdan foydalanish chog'ida mashhur ertak, multfilm qahramonlarini uchratishadi, hamda ularni e'tibor bilan tinglashadi, xattoki ortidan takrorlay boshlashadi. Bu esa birinchi natija demakdir. Bora-bora bu ularning sevimli mashg'ulotiga aylanib qoladi, takrorlanishlar sini ko'payadi, va albatta, bola shu tilga ko'nika boshlaydi, haqiqiy ingliz yoki rus atmosferasini his etish, shevalarni farqlay bilishda muhim rol o'ynaydi. Endi u yana yangi qahramonlarni kutadi, ularning nutqini ham mukammalroq tushunishga kirishadi. Bu esa undagi tinglab tushunish qobiliyatini oshirishilib borayotganini, uning ustida ishlanayitganini ko'rsatadi. Ushbu tinglab tushunish qobiliyati tinglash odobini o'zidan shakllantirishi natijasida, bolalarda o'zgalarni sabr bilan tinglash, ularni fikrini hurmat qilish, xulosalaridan kelib chiqqan holda mustaqil fikr bildira olish ko'nikmasini hosil qiladi. Bu esa "men-men" deb nomlanuvchi xudbinlik xislatini yo'qotishdagi asosiy qurol bo'lib, bola tarbiyasi, xulq-atvorning to'g'ri shakllanishida o'z foydasini bera oladi.

Tan olib aytish kerakki, bugungi kunda bolalarga vaqtini to'g'ri taqsimlay olmaydigan, vaqtdan unumli foydalanishni bilmaydigan yosh kadrlar ham uchrab turadi. Xorijiy tillarni kichik yoshdagi o'quvchilarga o'rgatish esa o'z navbatida vaqt va sabrni talab etadi. Ularga ta'lim berishda ba'zi bir jihatlarni nazardan qochiruvchilar ham uchrab turadi. Bugungi kunning bolalari texnologik qurilmalardan bevosita foydalana oladi, chunki unga bo'lgan qiziqishlari juda yuqori. Odatda, yuqorida ta'kidlangan kadrlar esa o'z mashg'ulotlarida bu kabi qurilmalardan ko'p foydalanishadi: smart televizorlarda turli xil darslarni, proyektorlarda bolalarga tegishli slaydlarni ko'rsatishadi. Bu esa bolalarda ularga nisbatan moyillikni yanada oshirib yuborilishiga sabab bo'lishi bilan birga mukkasidan ketib telefon qurilnasida o'yinlarni o'ynovchi bolalarni yetishib chiqishi uchun o'z "hissasini qo'shadi". Shu kabi holatlarini oldini olish maqsadida, biz yangi bir metodni qo'llashimiz mumkin. Bu usul tabiiy asosga ega bo'lgan materiallardan foydalanishdir. Misol tariqasida biz tabiat qo'ynida ekskursiya

ko'rinishidagi darsni tanlashimiz mumkin. Jarayon asosan kichik yoshdagi o'rganuvchilar birga amalga oshiriladi. Buning uchun maktab yoki maktabgacha ta'lim muassasasining jonli burchagi, bog'ini tanlay olamiz. Tarbiyachi bu darsni olib borish davomida o'z o'quvchilariga o'zlari uchratayotgan o'simlik, jonli burchakdagi hayvon va qush nomlarini, ularning rangini chet tilida qanday aytilishini o'rgatishi, ularni ingliz yoki rus tilida bir necha bor takrorlatishi, kartoshkalarga nomlarni yozib yuqoridagilar joylashgan joyga yopishtirishlari, qusglarga in qurib, har bir harakatni chet tilidagi muqobilini o'rgatishi mumkin. Bu ularda til ko'nikmasuni qiziqarli tarzda shakllantirishda qo'l kelishi ehtimoldan holi emas.

Xorijiy tillarni yosh guruh vakillariga qanday o'rgatish masalasi ilgari surilar ekan, rollarga bo'lib o'ynash metodi ham ish berishi mumkin. Ushbu metod ular uchun do'stona muhitni tashkil etishi bilan boshqalaridan ajralib turadi. Chunki bolalar bu usuldan foydalanishayotganda ko'proq chet tilida gapirishni mashq qilishadi, xato qilishdan kamroq cho'chishadi. Bunga qo'shimcha tarzda shuni ta'kidlash mumkinki, ular mashhur ertak, film yoki doston qahramonlarining obrazlarini yaratayotganda to'liq ingliz, rus yoki bodhqa bir til muhitida bo'lishadi. Mashhurlar roli ularbi yanada ilhomlantirib qolmay, buni mashq qilishga yanada qiziqishlari ortib boradi. Natijada o'z qahramonlarining nutqi, talaffuzi, so'z qurilishi va boshqa tomonlariga alohida e'tibor bera boshlashadi. Ertak, doston va hikoyalarni tinglagan bolada ijobiy va salbiy qahramonlarga nisbatan emotsional tuyg'ular shakllanadi. Bu esa ularni shaxs sifatida shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Qolaversa, bu usulning boshqa muqobili, ya'ni o'qituvchi darsga mashhur qahramon obrazida kirib kelishi, uning nomidan gapirishi barcha bolalar e'tiborini birdan jalb etadi. Ushbu obrazlarga "Harry Potter", "Queen Sophie", o'zbek milliy obrazlaridan "Zumrad va Qimmat ertagi qahramonlarini olish mumkin.

Bugungi kunda ko'plab qo'llab kelinayotgan usullardan biri bu kichik yoshdagi o'quvchilar o'rganayotgan tilda ularning yoshiga mos video, film, va seriallarni ko'rishdir. Bu usul ularga haqiqiy chet el fuqarolarining tili, grammatik tuzilishlari, shevalari, talaffuzdagi farqlari, qisqa tovushlarning qanday aytilishi kabilarni bilishga katta imkoniyat yaratadi. Misol uchun, ingliz tilidagi oddiy va ko'p uchrovchi "Happy New Year" jumlasining Britaniya va Angliya talaffuzlaridagi katta farqni anglash imkoniyatini beradi.

Ta'lim berishning minglab yo'llari bo'lsada, hamisha o'rganuvchining talablarini hisobga olish maqsadga muvofiq bo'lgan bo'lar edi. Bunga sabab shundaki, kichkintoy bolajonlar, odatda, o'zlari birovning yordamisiz erishishni, qaror qabul qilishni istashadi. Bunday hollarda ularning istaklaridan kvlb chiqib ularni mustaqil fikrlashga, dunyoqarashini oshirishga yo'l qo'yishimiz, kerakli tavsiyalarni berib o'tishimiz kerak bo'ladi. Mustaqil holat ularning xulqiga hech qachon yomon ta'sir ko'rsatmasligi mumkin, agar ular o'sha davrgacha ota-onalari hamda tarbiyachilari

tomonidan yaxshi tarbiya berilgan bo'lsa. Mustaqil fikrlashning ahamiyati katta, va bunday qobiliyatsiz o'quvchilar o'z qarashlariga ega bo'lmaydi, kelajakda esa o'z orzu-istaklarini amalga oshira olishmaydi, yoki boshqalarga qaram, manqurt kabi bo'lib qolishadi. Masalan, mustaqil fikrsiz insonlarga berilgan xom- xayollar, umidlar boshqa insonlarning ta'siri, ajoblovchi va aldovchi makrlar jamlanmasi bo'lib qolib, hamisha ularga zulm o'tkazadi.[2]

Bolalikdagi tajribalardan kelib chiqqan holda shuni ta'kidlash munkinki, o'yin bolalarning asosiy faoliyati, mashg'uloti. U ularga ko'plab tajribalarni sinab ko'rish: ona-onasi rolini o'ynash, pul topish, farzandlar tarbiyasidagi mas'ul shaxsga aylanish, vaqti-vaqti bilan g'azablanish, zimmasidagi yukni his etish kabi imkoniyatlarni beradi.[3] Albatta, bu yuqorida ta'kidlanganidek, ularning yuksalishi uchun muhim omil vazifasini bajaradi. Zero, pedagoglar ularga ta'lim va tarbiyani teng singdirar ekanmiz, biz hamisha ularni komil inson bo'lishlarini istaymiz, buning uchun qo'ldan kelgan barcha usul va malakalarimizdan foydalanamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jamol Jalolov : Chet tili o'qitish metodikasi.
2. Said Umar Saidaliyev: Chet tili o'qitish ocherklari.
3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirining 2018-yil 29-oktabrdagi "Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun 2019-2020-o'quv yiliga mo'ljallangan tayanch o'quv reja va takomillashtirilgan o'quv dasturlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 266-sonli buyrug'i.
4. Abdullaeva B.S. Boshlang'ich ta'lim sifat-samaradorligini ilg'or pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida oshirish. // "Boshlang'ich ta'lim va jismoniy madaniyat yo'nalishida sifat va samaradorlikni oshirish: muammo va yechimlar" xalqaro ilmiy konferensiya to'plami. Toshkent.: 2017. - 421-b.
5. Og'abek Yuldashev Komiljon o'gli, "CHARACTERISTICS OF LITERARY TRENDS OF AMERICAN LITERATURE." *Научный Фокус* 1.1 (2023): 1202-1208.
6. Og'abek Yuldashev Komiljon o'gli, "HISTORICAL DEVELOPMENT OF AMERICAN PROSE AS A LITERARY TREND." *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi* 16.3 (2024): 78-85.
7. Og'abek Yuldashev Komiljon o'gli, "O'ZBEK VA INGLIZ XALQ MAQOLLARI O'RTASIDAGI LINGVOKULTUROLOGIK VA SEMANTIK XUSUSIYATLARNING MAZMUNI VA ULARNING AMALDA QO'LLANILISHI." *Academic research in educational sciences* 5.CSPU Conference 1 (2024): 801-805.
8. Mamajonovna, Egamberdiyeva Shamsiya. "UMUMTURKIY TILLAR ALLALARIDA ALLITERATSIYA VA ASSONANS." *TADQIQOTLAR* 32.2 (2024): 46-50.

9. Mamajonovna, Egamberdiyeva Shamsiya. "PROBLEMS IN THE STUDY AND CLASSIFICATION OF TURKISH LULLABIES." *International journal of artificial intelligence* 4.03 (2024): 588-591.
10. Daho bolalar namoyishi (maqola), -London, 2019.-5b
11. Yangi olim (haftalik jurnal), -London, -2022.-34b
12. Maktabgacha yosh davri (taqdimot), -Toshkent, -2019.-16b
13. www.wikipedia.org.
14. www.ziyonet.uz